

Előfizetési ára egy évre 120 korona, félévre 60 korona. ♦ ♦ Megjelen minden hó 1- és 15-én

Mikor az öregasszonynak igaza van.

Irta: Raitsits Emil.

A csodák világát éljük. Hihetetlen események forgatják a világ folyását. Ily csodálatos és hihetetlennek hangzó leltre bukkantam az állatorvosi főiskola nyilvános rendelőjében, amelynek vezetője e sorok szerény írója. Talán ismertetésem tárgya nem is illik e lapok hasábjára, mégis mint csodálatosságánál fogva is szokatlan lelet a laikus közönséget is érdekelni fogja, annál is inkább, mert egy öregasszony már jó előre megmondta az igazat.

A képen látható eléggé lesoványodott házimacskát távollétben egy alkalommal már bemutatták az állatorvosi főiskola rendelőjén, amikor a lágyék táján látható sebet a sebészet szabályai szerint orvosolták. A beteg macskát második alkalommal 1921. július 22-én mutatták be, amikor módomban volt a szerencsétlen macska tulajdonosát a körelőzményre vonatkozólag részletesen kikérdezni. A tulajdonos bemondása szerint annak idején a hasas macska 1921. június 5-én a pincében járt, ahol valamelyik lelketlen és durva embertársunk megrúghatta vagy megüthette, mert a macska a pincében kölykeit elvetélte és az erősen megdagadt bal hátsó lábára erősen sántítva becommogott a tulajdonos lakosztályába. Az eseményre természetesen a háznépe összefutott és találgatták, hogy mi érthette a szerencsétlen állatot. Természetesen a sok találgatás között feltűnt a mindentudó öregasszony hihetetlen kijelentése: „Megrúgta egy gonosz ember a szencsétlen párát és a kölyke a lábába csúszott, azért beteg szegény.”

E hihetetlennek hangzó kijelentésre, érthető módon

mosoly vonult végig ábrázatomon és tagadólag ráztam a fejemet. „Nem orvosolták a macskát, nem fecskendeztek valamit a combbőre alá” volt a kérdésem. A tulajdonos csak annyit mondott, hogy nem orvosolták a megdagadt lábat, hanem hagyták békével tén csak meggyógyul magától a rugástól keletkezett daganat. A daganat azonban a lágyék táján egy szép napon felfakadt, nagy volt erre az ijedelem, mert a család apraja-nagyja nagyon szerette, becézte a szerencsétlenül járt kis cicát. Így került másfél hónapi szenvedés után orvosi kezelés alá.

Az 1921. évi július 22-én végrehajtott vizsgálatnál kiderült, hogy a bal lágyék táján a sebválódéktól szennyezett bőrfelület közepén körülbelül 5 cm. hosszú és 2 cm. széles, a szélein erősen sarjadzó élénkpiros seb tátong, amelynek mélyén sűrűsfehéres sárga, igen szakadékony elhalt szövettömeg foglalt helyett. Csipesz segítségével az igen szakadékony elhalt szövettörmelék csak részletekben volt eltávolítható, mivel azonban az elhalt szövet maga egészében érdekelt engem, a lágyék tájék mélyére kézzel gyakoroltam nyomást s így óhajtottam a feltört tályog tartalmát a sebnyíláson keresztül kipréselni. A sikerült nyomásra a sebből összefüggő tömegben előcsúszott a fehéres sárgásszínű elhalt szövet, amelyen elsősorban feltűnt a halszálkaszerűen egymás mellé sorakozott porcszerű anyag, majd erősebb nyomásra előcsúszott az elhalt szövettel összefüggő és hasonlószerű, a kölyökmacskának elülső végtagjához hasonlatos képlet, amelynek végén a macskakörmököt kétséget kizáró módon felismertem, majd a nyak s végül a fej is előcsúszott, amely utóbbin a csontos koponya, a szem, a száj határozottan volt felismerhető. A mellékelt ábra mutatja a leg-

jobban, hogy fényleg elhalt magzat foglalt helyet másfél hónapig a macska lágyék táján közvetlenül a bőr alatt. A fejen a szem, a fül, a száj iól fel-

Nőstény macskának bal lágyéktáján levő sebből az elhalt macskakölyök eltávolított. (Raitsits Emil felvétele)

ismerhető az elhalt magzat eltávolítása után azonnal készített fényképvelételemen, nemkülönben a nyak, az ezzel összefüggő egyik elülső végtag, amelynek

végén a körmök nagyon jól felismerhetők. A hal- szálkaszerű képletek nem egyebek, mint a bordák és a nyitott mellkasban a figyelmes vizsgáló felismeri a szívet és a tüdőt. Sajnos, az elhalt magzat többi részeit a távollétemben végrehajtott beavatkozás távo- litotta el, de így is elegendő a lelet arra, hogy meg- erősítse az öregasszony véleményét, akinek ebben az esetben csodálatos módon igaza volt.

Elhalt macskakölyök feje, bal elülső végtagja, a nyitott mellkas a bordákkal, amelyben a szív és tüdő elég jól látható

Orvosi nézőpontból az eset elég jól értelmezhető. Az előrehaladottan vemhes macskát erőművi behatás érte, a brutális behatás után a méh egyik szarva a magzattal együtt az erőművi behatás folytán kelet- kezett sérvén keresztül a lágyékcsonnába a bőr alá jutott, míg a többi magzat elvetelés útján rendes módon jutott a külvilágra. A lágyék tájon levő sérv tartalma, az elhalt magzat, mint idegen és a vérkeringés- től elzárt szövet teljesen elhalt és tályogképződésre vezetett, mely végül oly aggasztó tüneteket váltott ki a laikus tulajdonosnál, hogy szakértőkhöz fordult.

A tyúk.

(Lázár István.)

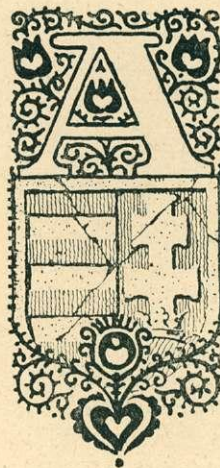
Domokosné vendéget lát,
Hazakerült, szép magzatát
Dédelgeti édes szóval,
Traktálgatná minden jóval,
De üres a kamarája,
Gondol egyet s hamarjába
Vizet merít a kis kúton.
„Gyere elő, édes tyúkom . . .“

Kendermagos kicsi tyúkjá
Megindul a végső útra.
Ez a tyúk a szemfénye,
Egyetlenegy kincsecskéje.
Zabszemét kér . . . Ölbe veszi,
Sírdogálva etetgeti,
Megitatja a kis kúton.
„Igyál, igyál, édes tyúkom . . .“

Sűrű könny van a szemében,
Éles kés van a kezében.
Megvillan . . . a szíve sajdul,
Halkan, búsan föl is jaidul.
Csurog a tyúk piros vére
Rücskös-ráncos vén kezére.
Vérrózsák a hideg kúton.
„A fiamért, édes tyúkom . . .“

Vándorúton.

Irta: Némethy Tihamér.

szürke darvak, ha vándorútra kelnek és jön egy fergeteg, szertesét szórodnak a levegő- ében, csak egy pár találja meg újra a régi útát; a többi, vagy elveszett vagy új úton halad új földek felé.

Ilyen szürke vándormadarak voltunk mi is, amikor 1914-ben neki indultunk. Dél- nek indultunk, éjszának fordultunk, keletre jutottunk.

És amikor megindult velünk az orosz vonat a rabságba, boldog bizakodással hittük, hogy mire odaérünk, már várni fog a béke hire és vissza is indulhatunk. De nem így történt.

Fehér szálakat szőtt hajamba a hon- vágy, mikor ismét magyar röget taposott a lábam.

Azsiában, Kirgizek Földjén.

Nyugatról még fényes csikja csillant az Ural folyónak, mikor már a kirgiz puszták kósza szellője borzolta hajunkat.

Keletről a nap fényes pompában öntötte melegét a végte- lennek látszó mezőiségre, amelyen üde tavaszi harmatban csillogott a virág-hímes köntös.

A tavasz tündére erre csak tulipánt szórt szerte. Tulipán- szépséges magyar virág. De messze kerültél el, arra napnyu,

Az eset semmiesetre sem lett volna csodálatos, ha a tulajdonos a sérülés után azonnal szakértőhöz fordult volna, mert abban az esetben mindjárt megállapítható lett volna, hogy a jelenlévő sérv tartalma a méhben foglalt magzat. Csodálatos csupán az, hogy az öregasszony helyesen kórismézett és hogy a szerencsétlenül járt macska másfél hónapig a lágyék tájon hordozta elhalt magzatát.

Az elhalt magzat eltávolítása után a lágyék tájon levő üregről az újjal végrehajtott vizsgálat megállapította, hogy az teljesen zárt és a hasüreggel egyáltalában nem közlekedik. A műtét óta a szerencsétlenül járt macskának állapota napról-napra javul az aggódó tulajdonos örömeire és a mindentudó öregasszony öntelten mormoghatja foghíjas szájrésén keresztül, hogy jó mégis, ha öreg is van a háznál, akinek rendszerint igaza van.

Azt az embertársunkat pedig, aki ezt a hosszantartó szenvedést okozta az ártatlan, védtelen és hasznos egerésző állatunknak, ha nem is veri meg az Isten, de mindenesetre térítse észre, mint a többi lelketlen állatkínzókat, hogy ami önekik fáj, az fáj a szerencsétlen állatoknak is.

A pásztoreMBER és nyájörző kutyája.

A budapesti pünkösdi pásztoreb-kiállítás nemcsak látványosság számba menő bemutatója volt annak az ősrégi, már-már kiveszőben levő nemzeti kincsnek, amely még lelkes tenyésztők, alföldi tanyásgazdák és a pusztákön szétszórta pásztoraik kezén megmaradt, hanem tanulságos fajta-gyűjteménye is kellett, hogy legyen szakértőink előtt a nyájörző komondor eredeti fajtáinak, a hűséges házőrző kuvasz „láncbordta” ivadékaiknak, amit az igazi pásztor nem is tart kutyának, csak „pulinak” hív, már kitenyésztve szerepelt nemcsak az Állatkert kollekción, hanem a rendőrkutya-versenyen is, ahol sikerrel megállta helyét.

Hát még ha az idők vaskeze és a különböző törvények és rendeletek s az ebadó stb. nem vette volna el a tenyésztők és pásztorok kedvét, hogy a tanyák díszét, a puszták vadvirágait

gatra, ahová talán a honszerző ősök forró ajkú asszonyai, kacagó lányai vittek emlékül, hogy ha kora tavasz ébredésén virágod nyílik a napsugarban, ábrándos szemmel lássák benned a napkeleti puszták üzenetét.

Es mi? Mit látunk benne? Soha, soha annyi könnyes szem nem simogatta kelet hímes szőnyegét, mint ezen a napon.

A tulipán látásán felszakadt a honvágy, ez a rettenetes, sorvasztó kórja szegény rabmagyaroknak. És kínozott, tépett, marcangolt hosszú három esztendőkön keresztül.

A végtelen rétségen át a vasúti töltés olyan alacsony, alig-alig elég, hogy a vasúti sínek talpfaít szilárdan ágyazzák.

Néha egy-egy órház mellett ballag el vonatunk, olyan keleti lassúsággal, mintha minden kerék gördülésében azt mondaná:

— Soha sem mehettek elég lassan, hogy túlkorán ne érkezétek a sirotek partjára.

A rét zöldje sötétebb tónust kap. Valahol víz bujkálhat a csallitásban. A mezőség mélyén hatalmas gulya tarka foltja hoz változatot a zöld egyhangúságba.

Méreteiben óriási, szinte összérű. Pusztázó őseink terelgettek tán ilyen gulyákat nyugatra vonulásukban.

Jó ideje ballag már vonatunk a gulya mellett, amikor a tarka folt eléri a pályát, sőt át is csap rajta.

Lassúdik a vonat kerekeinek kattogása, megállunk. Hujj-gatás, ordítózás, tehénbögés kellő közepébe állunk.

Őszítővér testű, apró állatok a kirgiz puszták négy lábú népe.

Nem találjuk meg köztük a csákós szarvú, hófehér magyar ökröket, a kormos nyakú, komor tekintetű hortobágyi bikát, sem a duzzadó tőgyű teheneiket.

Igy kora tavasszal, mély a fű a kirgiz pusztákon, de a nap forró heve lassankint kiszívja a föld nedvességét, a fű hegyét napról-napra jobban beszárítja a hőség.

A vonuló gulya nyomán olyan zörgés-suhogás támad, mintha a szerkesztőségi papírkosarokból mind kiöntötték volna erre a nagy mezőre az összes el nem fogadott kéziratokat és a bús,

s a falusi házak éber őrét a régi arányokban tartásuk fenn és tenyészük tovább az ősi fajtához való kitartó ragaszkodással.

Bennem, mint a „Tanyavilág és puszták” néprajzi írójában, a fent látottak nemhogy csüggedést, avagy a lélekharang megkondulását váltották volna ki, sőt ellenkezőleg. Eddig csak balkezssel igyekeztem megmenteni a magyar pásztorelet utolsó maradványait, de a kiállítás díjazásának hatása és az ország minden részéből egybesereglett díszes közönség lelkes érdeklődése e cikkem megírására s a kútfők feltárására, az anyag egybegyűjtésére és újabb nyomok felderítésére ösztönöz.

Céljaim és az eszközök ösmertetésénél kettős képet tárok fel az „A Természet” hasábjain: *Milyen volt a pásztorelet régente és milyen most.* Mint néhai nagy tudósunk, *Herman Ottó* tanítványa, vele együtt jártam be a millenáris kiállítást megelőző években (1894–95) az Alföld pusztáit: a nagy *Hortobágyot*, a Kúnok földjét (Kecskés-pusztát) s lejjebb a hajdúszoboszlói „Angyalháza” és a híres karcag-madarasi Bócsa-pusztákat. Később, nyár derekán átjöttünk Pusztacsegre, ahol more patrió sallangos szerszámú futra kocnikon és vállunkon fegyverrel jártuk be a kontyos kunyhók birodalmát és gyűjtöttük a néprajzi kiállítás számára a pásztorelet adatait és eredeti, ősrégi szerszámait, czók-mókját. Később, mikor már a pásztornép bennünket mint pusztázó kutatókat bevett s lelki világa felénk hajolt, magunkkal vittük Néssey festőművészt is, aki a helyszínén felvett képeivel tette örökbecsűvé *Hermann Ottó* jelentését az ősfoglalkozásokról s megörökítette az akkor is már hanyatlóban levő alföldi pásztorelet utolsó maradványait. Ezen képekből legyen szabad itt négyet felhasználni, hogy a *hortobágyi pásztortanya*, a *bugaczi cserény*, a *nagy- és kiskún kettős szárnyék*, de főleg az *ecsegi kontyos kunyhó*, mint az ősi nomád pásztorelet tanujele itt is szemléltethető legyen. Az emlék felújítása most kétszeres jelentőségű és sokat magyaráz az utókornak.

A mult század végén még sikerült a régi pásztorelet képét közvetlen életanuk elbeszéléséből, szájhagyományokból a helyszínén látottakat kiegészíteni; de sajnos, már akkor is elmondhattuk: „Vége van már a régi pásztoreletnek!” A tiszántúli nagy rónaságok régente, mikor még a Tisza és mellékfolyói tavaszi áradás idején szabadon járhattak, — szóval a Tisza-szabályozás előtt, — voltak a pásztorok összefüggő nagy birodalma Tiszadobtól le Csongrádig. A vizek szabályozása, a Ráday-korszak, a vasút és az eke munkája s a kultúra a mult század második felében felmorzsolta, szétdarabolta vagy elszigetelte az alföldi pusztákat és csak a fent említett pusztaságok — mert ekeművelés alá nem alkalmasak — maradtak meg a jóság-tenyésztés és a régi nomád pásztorelet utolsó mentsvárainak

meg nem értettek lába alatt susogna, suhogna, csörögne a sok emészthetetlen gondolat.

Ezen a nap hevében kiszikkant mezőn tengődnek az állatok a következő esős évszakig, amely után zöldbe szökken a rétek füve.

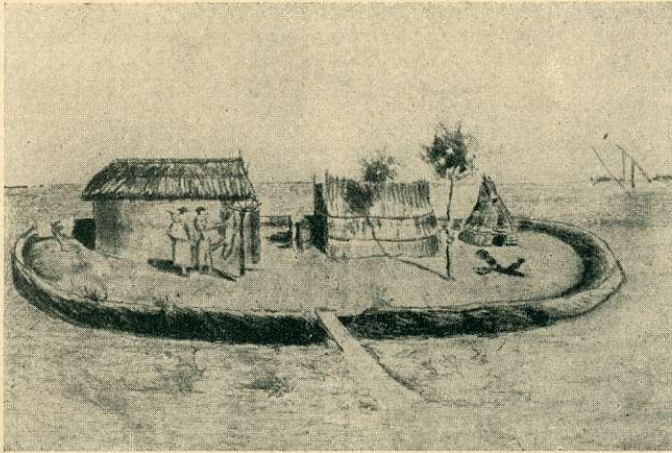
A gulya között itt is, ott is egy-egy ló van bekeveredve. Ezek a kirgizek váltó lovai. A folytonos terelgetésben hamar kiáll a ló, bár ezek a kis száraz, apró lovak jobban bírják az iramot bármelyik hazai lónál.

A kirgiz hajnaltól napestig a lován ül. Nagy ritkaság, ha leszáll. Ha valamelyik gyenge borjút megsértette a lábát és nem bír lépést tartani a többivel, a terelgető kirgiz lehajol nyergéből, felveszi, maga elé fekteti. És az a gyenge állat oly nyugodtan lóg a lovon, mintha a legkényelmesebb szalma-almon heverne. Pedig néha kettő, három fekszik a lovon, de azért egyik se veti le magát a lóról.

Tenné csak ezt valaki egy jóvérű magyar lóval, hogy a nyereg elé két-három borjút fektessen. Azt hiszem borjút, lovast leszórná a hátáról. De meg alig hiszem, hogy a legjámborabb magyar borjút is beleegyezne abba, hogy gyalog mivoltjából egyszerre lovasítaná valaki. De hát itt keleten minden olyan lassan, álmosan mozdul, csak a sáskák pattanak hirtelen nagyot és hosszút, de aztán ők maguk is elszégyenlik ezt az ide nem való gyors mozdulatot, mert napokig is elpihennek utána és csak a rágószerveik mozognak; de ezek aztán mozognak istenigazában.

Erről a sáskáról sok mindent olvastam ezelőtt és míg nem volt szerencsém hozzájuk, el sem tudtam képzelni mérhetetlen tömegüket. Egy alkalommal, amikor ismét vonaton utaztam végig a kirgizek földjét, hirtelen meglátszott a vonat, majd megállt. Kinézve a vonat ablakán, szárd utitársam megszólalt:

Csegirtka! — ekkor értettem valahogy a nyelvüket. — Csegirtka — sáska, de hol? — kajda? kérdeztem turbános társamat.

Hortobágyi pászortanya

Csak egy emberöltővel előbbre kell visszapillantnunk, hogy lássuk a magyar pásztor régebbi alakját kidomborodni. Látogassunk el az ősforráshoz, a sokszor megénekelt „Hortobágy”-pusztára. Petőfi költőnk szavai után „Debrecentől Nagy-Hortobágy messze van” ugyan, de a délibábos pusztát már a vasút a 80-as évek óta közelebb hozta s a hétlábú köhíd mellett levő Hortobágyi-csárdához pár órai utazással kirepülünk. Légy üdvözölve délibábos pusztá, cifra méneseiddel, gulyáiddal! Pergeszarvú juhnyájad időtlen idők óta díszei a betyárvilágot látott pusztaságnak, ahol *Fülöp János* számadó gulyás szavaival élve: „sokat temettek itt el, akinek nem harangoztak”.

A csárda előtt már a mátai biztos szíves intézkedése folytán fogatok állanak rendelkezésre, hogy a 40 ezer holdas pusztát s annak pásztornépét feljárhassuk. Elsősorban a város törzsménését a Mátán, a Hortobágy partján eső nagy akolnál (szállás) ejtjük útba. A kék ingbe-gunyába lóhátról terelő csikós tünik már messziről szembe, amint a „Tilos” vetés felől karikásával kongatva fordítja meg a pár száz anyakancából álló törzsménést és ebben jó segítségére van az az egypár vízen járó *terelő puli*, amely nem is szóra, csak kézmozdulatra már érti, mi a csikós parancsa. Bent a karámnál már véderdőt látunk, hová vihar elől a kancák kis csikóikkal bemenekülhetnek. A csikóstanya és kút közelében van még a régimódi *vasaló*, patkó

alakú fedetlen tanyahely, hol állandó tűzhely van és éjszakai tőrőhely a pásztoroknak. Itt aztán heverészik egypár szép fehér lompos *hortobágyi* komondor és egy hatalmas vadasszörű örvös ártány kutya, a farkasok, tolvajok és lókötők elleni védelemre.

A számadó most (Junius 10. körül) bent van a gazdasági tanácsnoknál, mert most van az „olvasás”, most veszik szerbe-számba az évi szaporulatot és írják be a törzskönyvbe. Nyers János uramat tehát ma napközben nem találhatjuk, de annál biztosabban megjelen esti takarodó rovásra „Hóka” meg „Ráró” pejparipáival a városból jövet a csárdában, a szombat esti találkozóra.

Alljunk szóba az I. bojtárral, ő is meg tudja adni a kellő útbaigazítást. Az „adjon Isten” „fogadj Isten” köszöntés után elmondja, hogy most csak a gyerekek őrzik a ménest, no meg a kutyaikkal (ezek nevét elhallgatja), mert most, bogárazás idején 8 drb negyedfű kanca az éjszaka megszökött a ménesből. „bizonyosan lehajtotta a féreg Óhatra vagy Telekházára, ha ott nem találja, el kell a II-ik csikós legénynek menni *Füredre* a szolgabíróhoz, hogy doboltassa ki, hátha behajtották Egyekre vagy Csegére. Ebből kiszakítani úgy se tud senki Isten fia egyet sem, mert ez csapatos csikó, csak a kolompos kanca után megy, ha érte küldünk. Ha mégis elveszne, az a számadó kára, van neki miből megtéríteni”. Elmondja maga jószántából, hogy ma már csak vásáros időben. „a debreceni nagyszabadság”-kor kell vigyázni, mert „bizony ma is akad még, aki nem tud különbséget tenni az enyim, meg a másé közt” s ha teheti, pányvával kiszakítja a legjobb csikót és hamis passzussal eladja a hortobágyi jó csikót túl a Tiszán, a hetedik vármegyében. Arra a kérdésre, hogy hol van a többi csikósok és a cifra ménes tanyája? kurta-furcsa választ ad. „Biz azok a csúnya földön járnak a nagy ménessel, de tanyájuk nincs, ők csak a nyeregben halnak és egész éjszaka felváltva strázsálnak a ménes mellett”.

További határjárásunkon útba ejtjük a debreceni törzsgulyát, ahol 120 darab tőke tehene a városnak és a jobbmódú gazdák címeres tehenei vannak ősbövény nagyságú törzsbikák alatt. Már messziről int botjával *Fülöp János* számadó gulyás kocsiaink felé, hogy ne szél felről menjünk, hanem térjünk ki a gulya előtt járó veszedelmes két nagy komondor elől s megkerülve a gulyát szél alá, úgy tartsunk egyenest ő felé. Hatalmas, öles, napsütötte piros arcú 50 év körüli igazi pásztoralak a számadó gulyás; „Isten hozta kigyelmeiket!” szóval fogad s kérdi, mi járatban vagyunk. Illő bemutatkozás után kimagyarazza, miért intett az árvalólgya-fütykösével. „Csak azért, hogy nem akartam kiténni az urakat a „Hortobágy”, meg „Maros” támadásának, mert bizony azok egyike a lóra ugrik fel, mint a farkas és marjába harap, másika meg a kocsierekbe pattan fel és nagy kala-

Ott! Anda! Mutatott egy sárgásbarna hatalmas folt felé. Többen leszálltunk, előresiettem, de hirtelen, szinte megrettenve megálltam. Előttem hatalmas vastag sáskaréteg nyüzsgött, mozgott. Valami le nem írható érzés fogott el.

Bántó, fülsértő zaj zizegett körülöttem, mintha millió, meg millió lombfűrész vékony fémlemezt fűrészelt volna. 40—50 cm. vastagságban nyüzsgött előttünk a sáska-tenger, ahogy levegő-útjukból leszuppantak a földre megkezdendő napokig tartó ebéd-jüket.

Hiába kísérelt meg akármit a gépész, a vonat kerekei forogtak örült gyorsasággal, örölték a sáskaszőnyeget, de egy pár méter haladás után ismét megfogta a kereket a péppé zúzott sáska sokadalom.

Végre nem volt más mód, mint megkezdeni egy sisifusi munkát. Lapátok, deszkadarabok kerültek elő a vonatból, megindult a munka, a sáskák ellapátolása. Hosszú órákig tartó munka után végre tovább haladhatott a vonatunk.

Egy alkalommal volt szerencsém látni, mikor ilyen vonuló sáskafelhő egy legelésző gulya közé zuhant le.

Olyan kavargást azóta se láttam, talán ha a rét füve lángra lobbant volna, akkor se történhetett volna.

Lóháton haladtunk egy legelésző gulya felé, jó két kilométerre lehettünk, mikor megpillantottuk a szálló sáskafelhőt és amikor földet értek a sáskák, azok a némán legelésző négy-lábúak olyan borzalmas kórust rögtönöztek, hogy azt hiszem, Lucifer fekete népe is megirigyelhette volna.

A szélrózsa minden irányába megindult a rohanás. Égfele vágott farkakkal, bőve rohant szét a gulya.

Bár jó nagy távolságra voltunk a rémület kirobbanásától, mégis csakis úgy tudtunk menekülni az eltiportatástól, hogy egy darabig, míg nem ritkult a tömeg, velük száguldottunk.

Folytatva útunk irányát, sok legázolt gyenge borjut találtunk, egy összetiport kergiz hullája is hevert a földön, amelyet lassankint betakart a folyton mozgó, nyüzsgő sáska szemfedő.

De kicsit előre ugrottam az események leírásában, pedig itt Keleten nem szokás a gyors mozdulat.

Amint elnézegettem a gulyát hosszú botokkal terelgető kergizeket, eszembe jutott a magyar karikás ostor. Mennyivel jobb, célszerűbb, könnyebben kezelhetőbb, mint az a hajlós zöld olajfaág.

Folyó mellett haladunk, nádból rakott, sárral tapasztott házak bukkantak ki nagyritkán a füzes rengeteg mélyéből.

Orosz vonatokon sokszor megtörténő géphiba miatt megáll a vonat. Pár órai veszteglés. Nem nagy távolságból ide látszik egy vízparti kunyhó. Megindulunk a ház felé.

Az eresztelvé ketté hasított, vékony marhabőrre, vagy fűzfavesszőre fűzött halakkal. Fojtogató bűze van ennek a rengeteg száradó halnak. Némelyik két-három méteres halóriás szét-hasított húsa.

Valamikor a Tisza is ilyen halbőségű volt, mint ez a Darja, de most már! . . .

Amint megállunk a víz partján, szemünk belemered a szökés vízbe, egy társunk ajkán dalba fakad a gondolatunk:

A kanyargó Tisza partján, ott születtem,
Oda vágyik egyre visszasajgó lelkem;
Vár-e még rám? . . . . .

Akkor még nem tudtuk, . . . nem éreztük meg, hogy kire három, . . . kire hat évig vár, . . . de nem a — az a kis lány, — hanem az édes jó anyánk.

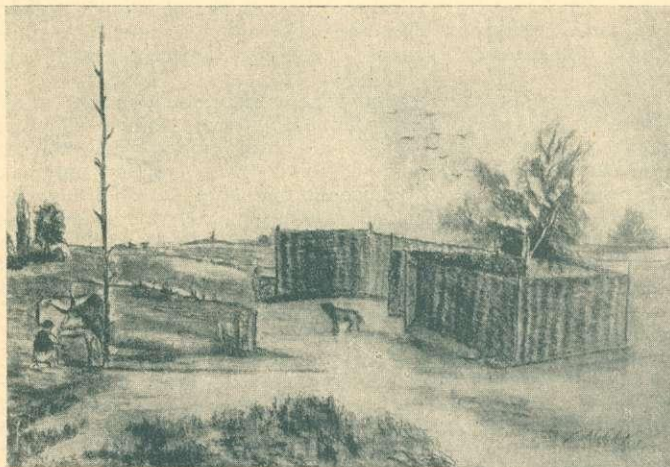
Az édes, drága jó anyánk, életünk egyedüli glóriás asszonya, aki várta rendületlenül, soha nem gyengülő erős hitel, hazavárta a fiát.

És amikor hazatértünk újra, — annyi év után, — csak ezt az egy asszonyszívet találtuk úgy, oly mély, visszaváró, meleg szeretettel égőnek, — mint amikor elindultunk. Csak az édes anya szívében orók a láng. A többi asszonyszívek lángja leohad az évek tűnésével, — új lángok gyulnak a régi hamu alól, — de

majkát csinál Bojtárjaim pedig most bent hevernek a pásztor-tanyán, meg se tudtuk volna védeni tisztelt uraimékat a veszedelemtől. No de elértették a hiradást, látszik, hogy próbált, világlátott emberek. Ha közzé akarnak nézni a teheneinek, ajánlom, hogy a bojtárok cifra szűrét és tuzoktollas kalapját tegyék fel, akkor beveszi a jószág az idegent, mert bizony a debreceni gulyabeli tehén nem kanári madár, az öklel“.

Elmondja még az öreg, hogy: „József főherceg is, ha kijön a Hortobágyra tanyázni, mindig őtet hivatja be lebbencslevest, meg gulyásos húst főzetni a csárdába“, s ott aztán éjfélig együtt „dongóznak“ a nagy urakkal. Néhanapján Jókai író atyamester is el-el látogatott, szerette a pásztornépet s bent a csárdában az X lábu Petőfi-asztal mellett egész éjszaka elhallgatta egy szál cigány mellett a mi nőitinkat“. — Tudva azt, hogy Fülöp János uram a pásztorok közt is a legnagyobb tekintély, meghívtuk estére a csárdába egy kis daliközásra és ő szívesen vállalkozott s ígérte, hogy annak rendje-módja szerint naplementkor egybe-gyűjti a pusztá törzsökös pásztorait, egypár csikóst, gulyást, juhászt, sőt a rangjukon alól álló kondások közül is egyet kiszemel. Még a város négy remek törzsbikáját, külön néhány haragos és csengős címeres tehénnel kiszakítva szemléljük meg. Ezeket lefényképezni nem lehet, mert nem állják a „masi-nát“ közelről, de meg máris bömböl a „Fűtő“ s a „Kardos“ a szikport kaparja sikongatva és mihamar kész a „párba-j a pusztán“. Felkérdezzük, hogyha ezek a hatalmas állatok folytatás idején összetűznek, mit csinál olyankor a pásztor? „Hát csak rászólunk“, segít a két puli, az szétválasztja, akár milyen sárkánytejet szopott is az a megvadult bika. Erre egy éles fűtten-tésre csakugyan megjelenik a „Vitéz“ és „Viganó“ puli pár, most is csupa csata az egyik, mert a Hortobágy kákás inga-ványából hajította ki az itatóra (vályura) menni nem akaró káká-bélű vén teheneket, amik még a mocsárból szeretnének inni, mint régen, mikor a Tisza vize járta Csegétől eleven éren a Hortobágy vizét s azzal összeszakadva: folyóvízzé nevelte, táplálta. Akkor volt erre felé jó világ, még akkor a daru, kócsag, no meg még a gödény is itt tanyázott, a vadlúd meg csapatostul költött az ingoványok közt. A tehén ha bement a muharos, perjés zombékok közé, a borjú ki sem látszott a semlyékék kaszáloiból. Még akkor farkasok tanyája volt a tiszamenti rét, s volt dolga a nagy juhászoknyaknak nyáron itt a karámok körül, télen meg a hodályok őrzésével. Akkor volt itt igazi pásztorélet, no meg utána a Rádav-korszakban, mikor még delisáncan lehetett csak Debrecenből Füredig járni s a debreceni nagyszabadság két hélig is eltartott. Ezekről majd regél Fülöp János és öreg pásztor cimborái ma este a csárdában jó testa-kerti vinkó mellett.

Ki gyözné forró nyári délután a juhászok tanyáit sorra fel-

Bugaczi cserény

keresni, amik madártávolságban egymástól jó távol terülnek el, arra a „Varas-csárda“ és „Látókép“ felé le, egész az ondódi tanyáig.

A délibáb a „Sárosér“ felé a tájat felvette s a távolban a Nagy-lványi torony a fata morgana vizében úszni látszik. A Hortobágy vize mentén tajtékzó lovaink sebes iramban haladnak tova, de „Halt!“ egy talyiga bontakozik ki a szikporos út ködéből s a talyigás a mi emberünk, akit keresünk. Ugyanis Balogh János gazduramnak a fejős juhásza, Kukora Kis Illyés számadó most jön kis szürke lován az egyik 300-as falkától, ahol a fia már megfejt és ezóta zséncicét hevítenek és gomolyát gyúrnak a jó juhtejből, meg sebes iramban a csárdától neki tartva a *mindenségnek*, a másik 400-as anyafalkához a pásztor-tanyára. Vele van a kasfarban szép fekete pulija, a „Bogár“, az ő elmaradhatlan kísérete. Festő ecsetjére alkalmas juhász-típus az öreg Illyés bátya, napbarnította arcára deresedő fűrtös haja omlik alá a széleskarimájú hortobágyi kalap alól, melyet még a nagytemplom égéskor (ezelőtt 30 esztendővel) vett ő kelme Balmazújvároson. „Ha szípet akarnak látni, győjjenek el mihozzánk le a karámhoz, ott osz láthatnak igazi sodrott perge türkű magyar „racka juhót és hozzájuk illő régifajta juhászoktyákat“. Ilyen szíves meghívásra letérünk a Nádudvar felé való utunkról s a fertős mocsarakat, ahol a fekete kondorszörű sertésnyájak nádfedelű hodályokban delelnék, távol jobbkéz felé

ezek a lángok nem köszöntötték már örömtűzek fényével a hazatérő rabmagyarokat.

Igen, ott a Darja partján a szép szőke Tiszánkat láttuk, vágytuk. Így voltunk mindennel. Minden gondolatunkba bele-égett a honvágy, ez a magyar fájdalom, — amelyik kínozza a francia idegen légió magyarjait — és visszahozza Amerikába szakadt véreinket.

Volt alkalom megfigyelni különféle nemzetek fiait, de oly erősen egyiket sem kínozták a honvágy, mint a magyart.

Turkesztán fővárosában.

Velence kék egét nem láttam kékebbnek, mint azt a csoda-szép égsátort, amelyik Taskend város fölé borul.

Április, húsvét napja, de a város akácfái már illatos virá-goktól terhessen árnyékolják az utakat.

A város hatalmas, széles utcáival, gyönyörű évszázados fáival, egy kertváros hatását tesz.

Forrón süt a nap. A karavánút Taskenden visz keresztül. Az út porát tevék hosszú sora kavarja fel. Gyapotbálok terhelik a legtöbbit.

A vezértevé a fakolomp tompán komman egyet-egyet. Mintha a taktust útné a többi négy lábú rabszolgának; a teve-talpak gummiszerű mesztelenséggel érik az út porát. Egy hosszú lán az egész teve sor; az első teve farkához van kötve a máso-dik kötőfékje és így végig, a legutolsóig, amelyik nyakán ismét egy fakolomp himbálódzik.

A vezértevé ülő hajtás hirtelen megállítja a sort. Baj van. Nem komman az utolsó teve kolompja. Valamelyik teve kötő-fékje eloldódott, de abban a pillanatban megállt és vele a többi mind.

Az út másik oldalán hatalmas kerekű — arbák — ezek a kétkerekű turkesztáni járművek gördülnek. Két méternél nagyobb a kerekék átmérője. A kétkerekű járművet egy kő húzza, ame-lyiket még egy fanyereggel is megnyergelnek. Ebben ül a hajtó.

Ezek a hatalmas kerekék arra valók, hogy a folyók gázloin minden baj nélkül átjussanak.

A város európai részéről villamos vasút visz a szárd részbe, ahol ázsiai rendtelenségben girbe-görbe utcák útvesztőiben még az a kis szépség is elvesz, amit a kutató szem találna itt, vagy amott.

Mozgó hangyabolyhoz hasonló jelenség jön velünk szemben. Sűrű szítaszövésszerű fátyollal letakart szürkeruhás nő. Se alakját, sem karját, vagy bokáját nem lehet látni. Szabad tere nyílik a fantáziának. Napkeleti tündérregék jutnak az eszembe. Nem hogy nyugtot bennem a férfi. Szeretnék egy ilyen lefátyolozott nőt látni. És amikor már nyelvükön elég jól megértettem magamat, egy velem szemben jövő nőt valami napkeleti ízű bókával sikerült fátyola fellebbentésére bírni.

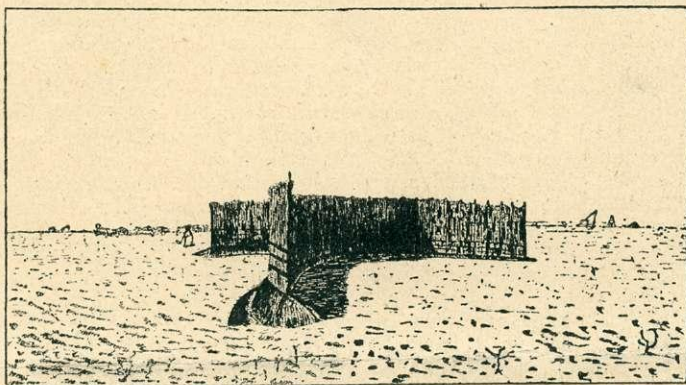
De Uram bocsáss, bár ne tettem volna. Lázás gyermekálmok boszorkányarca vigyorgott felém. Ijedten kaptam levegő után, az irtózat szinte megdermesztett.

Ez a fátyolfellebbentés olyan mély hatást tett reám, hogy most is, évek után, ha egy lefátyolozott nőt látok, riadtan kapom

hagyva, neki vágunk a „Látókép“ csárdának. Itt a fertős sziken meg van a juhászok Eldorádója, ahol március elejétől beszorulásig a debreceni és újvárosi gazdák 20–25 ezer darab birkája legelész.

Oda érve, egy berendezett pásztortelepre bukkanunk; ez áll a nád- és sásfedte szerszámkamrából s az ennek ajtajával szemben álló és nyíló „vasaló“-ból, van emellett egy korccal taralyosra kötött kontignációs tyúkol, itató vályúval és a puliknak külön kis kunyhó, hová behúzódik éjszakára és ahol kölykeit felneveli. Külön áll az ösztönű vagy ágasfa, melyre a fejedények aggatódnak, de legfelül van rajta egy régi kerék, melyre télen a kutyáknak lóhúst tesznek fel csemegének s ezt a nagy kutyák féltve őrzik. Egy pár vénhedt, tépett koronájú akácfa árnyékában csakugyan a tanyát védő körsáncon kívül ott hever a „Zádor“ és a „Bodri“, egy pár szép komondor kölyökkel egyetemben. „Nappal nem hamisak ezek, Uram, de éjszaka akár az oroszlán, ezt a fajtát tartotta már az öreg apám is, azért mert farkaskörme van és ez soh'se vész meg. Az eleje ezeknek Hort községből származott, mert ott teremnek a legjobb nyájörző kutyák. Láttam egyszer, hogy a debreceni Hatvan-utcán a sintér ilyen forma páros kutyáját igyekezett egy újvárosi juhásznak elfogni, de nem bírta, mert a kan bele ragadt a gypmester inába, úgy hogy a gazdájának kellett a sintéretet a bajból kiszabadítani. Hejh! megéljenezte a diákság a kutyákat!”

Az öreg juhász számadó, mint házigazda is kiváló szíves embernek bizonyult, zsendicével, sajttal és madárlátta cipóval

Kúnsági kettős szárnyék

el tekintetemet, mert sohasem tudhatja az ember, hogy mikor éri baleset.

Az orosz nők a szárd nőekkel ellenkezőleg, nemcsak, hogy a fátyolt mellőzik, de a turkesztáni tropikus hőségre való tekintettel olyan lenge ruhákban járnak, hogy egy kis elképzeléssel aktot lehetne róluk festeni.

Azt hiszem, Gách István szobrászművésznünk nem szükölködött modellekben.

Remek alkotásaival több helyen találkozunk Taskend városában.

Milyen csodálatos útja van a művészetnek. A magyar szabadság-szobor megalkotója Przemyslből rabságba kerül. Egy katolikus pap segítségével újra kezébe veszi a mintázó fát.

Legelső alkotása a régi kis templom egy mellékoltárjának szobra, amelyben mi magyarok könnyezve láttuk viszont a Patrona Hungariaet.

Nemzeti szín szalagos oltárterítő, előtte imádkozó rabmagyarok és fent a kóruson felzendült a rabságba jutott magyarok ajkán a Hymnus.

Gách István, tisztább hódolat nem glóriázta művész lelked alkotását.

Az új templom is épülni kezdett. Két részből áll, alsó és felső templomból. Az alsó templom homlokzatát kagylószerű mélyedések díszítik a tizenkét apostol szobrával. A felső templom főoltárjánál Péter és Pál szobra. Sokszor elnézem Péter arcát, határozottan borongós, töprengő magyar arc, a homlok leheletnyi összerándulása, a messze néző szemek, a kardot tartó kéz kőberögzített mozdulat készsége, mintha a rabságba jutott magyar véste volna kőbe, minden pillanatban várni lehet, hogy mikor pendül vágásra a kard.

A taskendi 1600 magyar sírhoz is tervezett Gách egy gyönyörű szobrot. Tevén ül a halál, — ázsiai epidémiát szimbolizálva, — kaszájával suhint, előtte egy összeroskadó honvéd.

Ecegi konyvtos kunyhó

traktált meg bennünket uzsonnára, később pedig pergő helyett felrakta a vezérürükre régi összhangzó csengőit és a leáldozó nappal csengő-bongó nyájkolompszó mellett hagytuk el a pásztortanyát s neki vágunk egyenest a távol ködében játszó hortobágyi csárdának.

A csárda cerberusai, a „Bunkó“, meg párja, a „Zaty“ most ám már ébren vannak és méltóan fogadják a lovak elé futva a városi fogatokat, de a kocsis csitító szavára farkcsóválva tartanak velünk az oszlopos csárda benyílójába, ahol már Némethy gazda, a csárdás üdvözlő, mint a város vendégeit: Isten hozta Uraim! találják magukat jól ezen másfélszáz éves hajlék alatt; a hús szobából a legszebbet ajánlotta fel kedves vendégeinek ma éjjelre Debrecen városa, tessék azt elfoglalni és b. neveiket a vendégkönyvben megörökíteni stb. Beküldi a „Hortobágy“ puszta leírását, mit négy nyelven írt meg Könyves Tóth Mihály a „glóbe trotter“ külföldi vendégek számára.

Az esti szürkületben kigyullad a Hortobágy partján a pásztortűz s ott a halászok halpaprikást, a vén számadó juhász pedig báránypaprikást főznek egymással versenyezve vacsorára, ami kilenc órára lesz elkészülve és a csárda előtti hosszú asztalon teríték nélkül, csak úgy a bográcsból felszolgálva, a már gyülekező vendégseregnek. Kocsikon, taligákon gyűlnek a számadók, utoljára lódobogás jelzi, hogy a csikós számadó is betoppant

(Kalabusz Gyula 5-ös honvédszászlós volt a modellje, őt is ott temették el idegen földben.)

De ezt a szobrot nem engedélyezte az orosz katonai parancsnokság. Egy másik szobor áll a taskendi temetőben.

Egy Sfinx, Árpád korabeli sisakkal a fején, nyugat felé, hazafelé tekint, arra, amerre a szegény rabmagyarok utolsó sóhaja indult.

Gách Istvántól még egy remek szobrot láttam a taskendi temetőben.

Egy csodaszép nő, amint tört szárnyaival haldokolva roskad egy sziklára.

A front összeomlása után de sokszor eszembe jutott ez a szobor.

Magyar falu a Szalár partján.

Rab magyar otthon: 8 Rotte. Kozák kaszárnya. Az udvar lenyírt darabja aszott mezejü, tikkadt homoku kirgiz pusztának. Egy óriási terem az egész épület 196 lakóval. Csehek, osztrákok, hét porosz és 96 magyar tiszt.

A lakás türhetetlen. Az udvart a Szalár folyó szegi be az egyik oldalán.

Egy reggel megindul a munka. A vályogverés.

Tiszturak mint vályogverő cigányok! De soha még munka nem hozott ilyen nagy boldogságot, mint ez.

A honvágy kínja enyhült. Szaporodtak a vályogok és egy napon már fel volt rakva a Szalár partján az első házak fala. Nád lett a födelük.

Nádfedeles kunyhó. Zöldre festett rácsos ajtó, ragyogó fehér falával és fent a padlásablakon három piros kukoricacső.

Igen, voltam én már háztulajdonos is messze Ázsiában. Ugy-e hűséges rabtársam, derék legényem, Zubor Jancsi. Te se gondoltad, mikor az orosz erdőkből lelőttek lovadról, hogy pár hónap múlva gazdádval együtt beállsz vályogot verni.

és pedig a csárda ivójába s lóhátról issza meg az első pohár bort a darunyakú üvegből. Rang szerint felsorakoztak a mi embereink az asztal köré: a csikós és gulyás festői pásztor viseletben, a juhász is előtörtetett a „Bertalan” hátán, földig ért a lába s mellette elmaradhatlan „pulija.” A kondás természetes az asztalvégre került, a „kisbojtár” helyére. Az egyetlen pusztai cigány, Garibaldi távolról leste, míg az asztalfőn nekünk fenn-tartott helyeket elfoglaljuk s amint az asztal betelt, a szolgáló-fáról hozták a bojtárok a gőzölgő paprikást: a puszták fiai velünk együtt költöttek el a természetadta eledelket, a csárdásné meg még karingót (fonatost) is sütött a „laci”-konyhán ráadásul. Garibaldi nótafája mellett aztán éjfélig elhallgattuk a pásztorok danáját, miket jellemzésül alább csokorba gyűjtök:

A magyar népies pásztorélet jellemző nótái:

1. A csikós.

Volt egy lovam, ha magam rá vetettem,
Száz mértföldre maradt a szél megettem;
Debreceni szabadságon eladtam,
Áldomáskor majd hogy meg nem sirattam!

Kedves rózsám kebelibe az ára,
Neki adtam pánlikára, ruhára;
Ne szorongasd azt a bankót jó lélek,
Ad az Isten még többet is, ha élek.

Csikósnóta.

2. A gulyás.

Nem vagyok én úri családból való,
Nem köll neköm selyem paplan takaró;
Beérom én libatollas dunnával,
Piros végre hajtott cifra cihával.

Bugaci pásztornóta.

3. A juhász.

Juhászlegény, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel itt e kövér erszény;
Megveszem a szegénységet tőled,
Ráadásul add a szeretődet!

Ha ez a pénz lenne csak foglaló
Ezerannyi meg a borra való;
S a világot adnák ráadásnak:
Szeretőmet még sem adnám másnak!

Petőfi.

4. A kanász.

Túl a Tiszán a kanász
A baltával játszik;
Úgy forgatja a baltát,
Csak a nyele látszik.

Kanásznóta.

5. Csárdás (Betyárnóta).

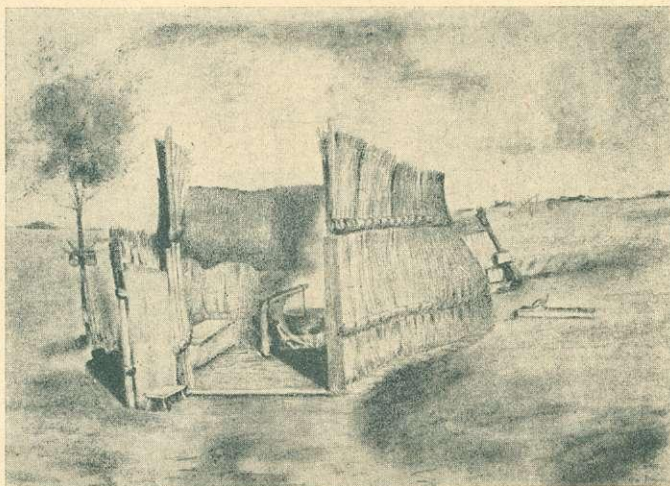
A Ráday-világból.

Hortobágyon nekünk nő fel a csikó,
Korcsmárosné nekünk adja ami jó,
Elszeretjük a menyecskét urától,
Így van ez már Tiszán-innen Tiszán-túl.

A vertyogója (frisse):

Nem loptam én, csak egy csikót,
Mind a négy lábra kesé' vót;
Egy huszonnégy óra alatt
Erdélytől Gyöngyösig szaladt.

Pásztorok-dala.

Hortobágyi vasaló

Ne pirulj Jancsi fiam, nem esett szégyen a huszárbecsületen. Én csak azt tudom, ha valamikor tornyos kastélyom lesz, akkor se leszek olyan boldog, mint akkor voltam, amikor a magunkverte vályogházat betetőztük és először hajtottam álomra a fejem. Harminc magyar ház a Szalár folyó partján. Az első magyar falu. No de ez se tartott soká, tovább vitt a vándorutunk.

Akk-Bura partján.

Nem messze vagyunk Khinától, 80 werst az egész kicsike távolság, ha elgondoljuk, hogy a magyar határt csak tizenkétezer kilométeres út után érhetnénk el.

Pannyr égbenyuló hegyei fehérlenek reánk. A hétezer méter magas Akk-Bura völgyében a mi európai klimához szokott testünknek szinte elviselhetetlen a hőség.

A folyónak roppant nagy az esése. A hatalmas sziklák között olyan erős dübörgéssel rohan a víz, hogy különösen esténként mi rabmagyarok, ha hallgattuk, úgy hittük, hogy a budapesti gyorsvonat dübörgését halljuk, amint végigrobog a nagy magyar síkságon.

A folyó vizét apró, keskeny csatornában szétvezetik a földek öntözésére. A gyapotföldeket a csatornák segítségével egy éjen át el tudják árasztani vízzel. A híres turkesztáni dinnyeföldek csatornáiban pedig állandóan ott csillog a víz.

Egy szeményi eső sem hull a mag kikelésétől a dinnye éréséig a növény csak a gyökereken át kapja a nedvességet, mégis a föld legzamatosabb dinnyéi itt teremnek.

Turkesztán verganai része a legcsatornázottabb rész. Született mérnökök az itt élő szárdok.

Mézői eszközök nélkül, gyorsan és pontosan vezetik csatornáikat, nincsen reá eset, hogy valamelyik csatornában a víz megállna, vagy ne folya a kellő gyorsasággal.

Ha a szárdok egy új földterületet akarnak csatornákkal ellátni, egy elismert hozzáértő egy másik társával kimegy a csatornázandó területre. A folyó partjáról kiindulva keresik a föld esését.

A kereső szárd hanyat fekszik a földön. Összetett sarkai, háta és feje a földet érintik. Azután fejének lassu mozdulásával, homlokcsontja fölött feje fölé tekint.

Ha látja a földet, akkor abban az irányban magasabban fekszik a föld.

Hiszen egyszerű lejtmérővel dolgoznak a szárdok, de azért csatornázásuk bámulatosan tökéletes.

Nálunk, itt Magyarországon szokás-mondás a sötét Ázsia. Turkesztán közép Ázsiában fekszik, még sem tapasztaltam olyan közmondásra érett sötétséget.

Olvasó iskoláikon kívül, ahol csak olvasni tanulnak, vannak az úgynevezett Machtatkará-k.

A mi középiskoláinknak felelnek meg.

Nem volt alkalmam tananyagbeosztásukba és munkájukba bepillantást nyerni. De egy alkalommal a Machtatkarát elvégzett fiatal szárdal kerültem össze egyik teaházban.

Körülöttünk a deszkapadlóra teregetett valódi keleti szőnyegeken ülve teáztak a szárdok. Mi is hasonlóképen cselekedtünk.

Legnagyobb meglepetésemre fiatal társam azt kérdezte tőlem, hogy a magyarok még mindig úgy legeltetik nyájukat, mint amikor még erre jártak Ázsiában?

Kérdéseimre értésemre adta, hogy ők nagyon jól ismerik a magyar nép történetét, akik velük, már mint a szárdokkal, rokonok. Nagyon szeretné egyszer látni a nyugatra szakadt testvérek országát.

Vagy tizenöt teát megittunk a felfedezett rokonság örömére, ami nem is olyan nagy mennyiség, mert itt egy jövőrü benszülött addig el nem hagyja a teaházat, míg 30–40 edénnyel nyakon nem önti magát.

A szárd tea nem olyan, mint hazánkban közhasználatban lévő.

Zöld színű, cukor és rum nélkül isszák és bizonyos savanykás íze van. De mondhatom, a tea zamatját itt Európában megrontják a fölösleges cukor és rum hozzáadásával.

Finta Miklós ecsegi gulyás

A második kép — a mostani pásztorélet — megrajzolásához már mult évben hozzá fogtam, amikor Csuk Jenő festőművésszel június hónapot a Hortobágyon töltöttem. Elmentem külön a „híros város” Bugac-pusztájára, de ott már felparcellázott földeket találtam ekeművelés alatt s az eredmény negatív volt. Így hogy a mi törzsköcs pásztorénpünket mégis bemutassam, kivezetem a szíves olvasót a mi ecsegi pusztánkra.

A benszülött turkesztáni nem ismeri a cigarettát és szivart. A nargylét — vizipipát használják, — amelynek édes füstjébe csodaszép álmokat varázsol a dohány közé kevert ópium.

Ha a kirgiz és a szárd népet összehasonlítjuk, az egyik az őstermeszet örökös vándora, — a nomád pásztorélet élő nép, — amelyik vallást, — templomot európai értelemben nem ismer, — akiket az ottani „hívók” pogánynak tartanak, — de szebb, színesebb, a legtöbbször tisztábban csillógó a hite, mint az európai művelt agyagtemplomos Istenimádása. El ez a nép, mint a puszták homokjából sarjadó növény, — boldogan tárja kelyhét a nap fényzőnébe, — nem érzi a kultúra hiányát, de nem is idegenkedik tőle. Ha a nomád kirgiz „jurtáját” — sátorát valamelyik német telepes közelében üti fel, aki a folyó sodrát, zuhanó esését villamos fényre dolgozza fel, — nem idegenkedik tőle, ha egy huzal az ő jurtájába viszi a fényt, — az európai olajmécset — a villanyt.

A szárd népnek a kirgizzel szemben nagy múltja van. Nehéz foliánsok találhatók a benszülött negyedekben, amelyek büszkén említik e nép multjában a Timúr Senk ragyogtatta hősidőket. — Szamarkand — Hodzsent, — kokand művészettel épített régi templomai hirdetik ennek a népnek nagy multját.

Nekünk európaiaknak egy kissé különös és szokátlan az élet-felfogásuk, a gondolkozásuk, az erkölcsaik; de a keleti színekkel ékes szépségét nem tagadhatjuk el.

A jövendőmondók nagy szerepet visznek közöttük. De az európai jövendőmondóktól óriási módon különböznek. Míg itt a kultúra földjén éretlen és értéktelen locsogás a dologtalan életet élő jövendőmondók beszéde, — addig keleten inkább a valóságot közelíti meg a nevük, — amikor — bölcs ember névvel tisztelik őket. Amíg nem volt alkalmam szemtől-szembe látni és hallani ilyen bölcs embert, — azt hittem, hogy értéktelen tömegbolondítást követnek el, — de álljon itt egy ilyen embernek rövidre fogott beszélgetése.

Egy régi jó kúnsági számadó gulyást — Finta Miklóst — elevenitek fel, hiszen az ő egyéniségéhez fűződnek pásztorlelkünk az ezredéves kiállításán, ő volt a kontyos kunyhó lakója. Ugyanazt az utat választom a kanyargós Berettyó mentén kifelé, amin Herman Ottóval annak idején ki-kijártunk, t. i. a Pudrihíd és csárda felé.

Az első stációt a csőszháznál Nemes Gyuri ecsegi csősznél tartjuk. Ő már két évtized óta őrzi a pusztát egy pár hűséges farkasszörű réti komondorjával s itt nála telelnek a mének és a magyarfajta törzsbikák. Itt ejtetnek meg tél utóján a pásztor-fogadások. Az idén jómagam is jelen voltam, mikor a 12 számadói állásra mintegy 20 pásztorember jelentkezett; mindenik mellett ott fülelt a „fogd meg”-je, jóféle pulija, kettő a gulyások közül komondorait is elhozta s a csoportot „amateur” fényképésszel le is vetettem. A kúnsági pásztor a hortobágyitól viselkedésben és hagyományaiban, életmódjában különbözik s itt a kúnok, a gazdák, mint régi jószágartó nép, megbecsülik a pásztor-embert, hiszen kincseket érő jószágot bíznak egy-egy pásztor keze alá. Első helyen állanak a gulyások, az ő kasztjuk tekintélyekből áll, kik apáról-fiura öröklék a pásztorítás művészetét. Egy-egy gulyás keze alá 200—250 darab szarvasmarha tartozik s azt őrzi ő negyedmagával kora kiveréstől András-napi vásárig, beszorulásig. Fizetése felmegy darabjától 200—250 koronára, úgy hogy egy számadó bére a konvencióval együtt 50—60 ezer koronára rúg.

A nagy jószágkiverés május első napjaiban nagy ünnepe-lyességgel van egybekötve; ez évben is 150 gazda vendégeikkel együtt nézték végig itt a csőszháznál, amint a tanyák világából a sok jó kancát sikaival méneses lovakat kolomppal, a másik csőszháznál a gulyabeli teheneiket, a tarka marhát és a növendék barmot s a szűzgulyát megvizsgálták és szerbe-számba adták a különböző számadóknak, akik már rovas helyett rendes jegyzék mellett veszik át a jószágot és harmadnap már felismerik: melyik kié. A pásztorok tanyáját az állások, itt-ott már alakú hodályok és a szétszört csenderesek jellemzik. Kontyos kunyhót már alig találunk, hanem deszka-oldalú bódékat „árendál” a pásztor egy idényre 4—5 száz koronáért s azt idejében felállítja és bevakolja árvganés sárral s berendezi széksze mon tágával. Tyúkólat is rögtönöz és földalatti vermet a házi nyulaknak. No de Finta Miklós örököse, Finta Péter számadó gulyás a körözugban (a Kirtó-partján) nem áll ilyen csehül. Neki állandó pásztorlakása van kint, mit minden tavaszon ki szokott tatarozni a felesége és kész berendezése, 2 subája, 2 szüre van az éjjelre megszálló gazda vendégeknak vagy az oda tévedt vadászoknak.

Egy órai kemény hajtással a Putri melletti repülőhídon át kijutunk ide, egy valódi pásztoranyára. Apjától örökölt szíves magyar barátsággal fogad, hiszen 95—96-ban ő a honvédhuszá-

A terem, ahova szárd vezetőnkkel beléptünk, keleti szőnyegekkel van borítva. Szőnyeg mathozsálemek selymes puhasága önti felénk csodaszép szimfóniáját. A falak mind szőnyeggel borítva. Ajtó sehoh sem látszik. Fekete szekrény boltozatos mélyén valami ezüstös tea-üst csillog, mellette egy sárgarézt díszes nargyilé. Több semmi, csak szőnyeg, — szín, szín mindenfelé.

Valamelyik szőnyeg meglebbent, levegőáram rohant végig a termen, Arra fordulunk. Elöttünk áll a keleti bölcs. Száraz, csontos alak. Elfántsontszínű arcából két fekete, csillogó szem tekint végig rajtunk.

Félkörben leülünk. A bölcs gondolkozva nézeget minket. Szárd ruha van rajtunk, de az ő szemét nem lehet megcsalni. Beszélni kezd:

Ti eljöttetek, — nem én értem, — magatokért. Eljöttetek, mert boldogok vagytok, ha valakit tudatlannak éreztetek magatok alatt. Mert nem hisztek tudást a Szelimhegy árnyékában.

Látjátok, ilyenek vagytok ti nyugatiak, — akik hiszitek, hogy mindent tudtok, mert mindent azért tesztek, hogy önmagatokat csodálhassátok műveitekben.

Mi, — akik boldog örömmel köszöntjük az ég peremén felcsillanó hajnali napot, — mindent azért teszünk, hogy tökéletesedjünk a felettünk való nagy Akarathoz, aki az én lelkemet kihalított lelkeből és apám sok ezer testén át az én testembe küldte, hogy az én ajkamon zendülhessen a szó dicséretére.

Ti nyugatiak, a tudás tévelygői vagytok. Ti azért tesztek sok életet elhasználtátok, — mert kerestek a módját, — hogyan pusztíthassátok legkönnyebben a legtökéletesebb teremtményt, az embert.

A föld mélye kevés már a temetésre, a tenger mélyére is temettek. A földet vérral szennyeztétek, most a madarak birodalmát is embervéressé tettétek. A ti tudástok ölni, a mienk életet adni.

Ti mind a Hazáért indultok a harcba; elfelejtétek, hogy csak az harcol a Hazáért, aki véd, aki támad, az gyilkos, mint a diófaerdők sunnygó hurokvetője.

roknál szolgált, s mint báró Fehérváry lovásza morest tanult a katonaságnál. Peti fia még csak 10 esztendő, de már a vakációt a gulya mellett tölti.

Egy csivogó, mely „Viganó” névre hallgat, mint a strázsá áll a pásztortanya előtt. A nagyobb kutyák és 2 puli kint járnak valahol a Berettyó alján a Tinó-gulyával. Felkérdezzük, hogy a szomszédos ménes a kevi gazdáké-e még, vagy már a csikó-telepi gazdaságé. „Itt még minden a kevi gazdáké egész Bokrosig, meg Hosszúhátig” felel Finta röviden, de hozzá teszi: „régente a kevi juhászok tanyája még ott volt a hosszúhátú csőszháznál, ami már 150 esztendő putri volt, de a román világba harmadéve leégett”. Ott jött össze kora márciusban az állásokat és a Kiritó nádcsiráját legeltető juhászszereg és éjjel 10—12 farka birka mellett tüzelve tanyáztak a magas álláson. Kutyáik is olyanok voltak, hogy réli farkastól szakadt (származott) nyájörző ordások, miket veremben neveltek fél éves korig, hogy annál hamisabbak legyenek. Ezt még az apától hallottam elbeszélni, tehát igaznak kell lenni.”

„Tud-e aztán — kérdezzük — ez a kis csivogó valamit?” Hogyne uram! hiszen ez a félkezem, mert most is mit tudom én, éjszakai virrasztás után, hol jár a jószágom lent az aljon, de ha szólok: „eridj csak Te!” s a somfabottal irányt mutatva, a Viganó mint a nyíl röptül a Berettyóig át felé és csakhamar kolompszó és a gát felől kibontakozó gulya közelítése jelezte, hogy a Viganó az üzenetet levitte a bojtároknak „express”. A vízhozást és itatást a kettősgémű kúton s a kút farán ráncigáló kisbojtár vitustáncát végignézte, azt a párszáz dézsa vizet még mindig ősi formában láttuk 5—6 ölről meríteni, pedig ma már ezt egy motor nagy a fűrt ártézi kút modernül elvégezné.

Városi lovainkat a Berettyó laposi kaszálókra kipányvázva, a tarisznyákat előszedtük s a pásztortanyában a tűzhelyet (padkát) körülültük déli kenyerezésre.

Délben a pásztorok is csak így falatoznak, hanem estefelé, mikor már a jószág az állásra tart, főz a számadó a bojtárjainak künsági szokás szerint olyan jó „öreg kását” vagy „betyáros”-at (öreg tésztát), utána isznak frissen fejt tejet és tiszta jéghideg kútvizet, hogy btzon ez a pásztor nép itt kint. az lsten szabad ege alatt jobban él, mint a nehéz időben a nagy városok piacról élő gazdag lakossága.

Ezért is a drága nyaralás helyett vegyük programmba: „Ki a tanyák világába és pusztákra!”

Befejezésül jól tudom, hogy a pásztorok külön leírásával adós maradtam; de a mult télen fent a főkapitányság nagytermében vetített képekkel élveztem végig két előadást (felolvasást) a mi pásztorbeinkről, azóta belátom, hogy szakembereink e téren többet tudnak, mint mi magunk. Tehát minék hordanék én Dunába vizet?

Megvetitek a mi földünket, nem hisztek tudást közöttünk. Elfelejtitek, hogy minden napnak itt pirkadt hajnala.

Megvetitek erkölcsünket és ti erkölcstelenebbek vagytok az utolsó kirgiz kecskepásztornál.

Mi a nőt az élet fűszerének tartjuk, — ti mindent a nőért tesztek, míg el nem értétek, — azután, — mint nehéz kaftánt, tehernek érzitek. Mi kertet ültetünk belőlük, hogy gyönyörköd-hessünk, ti egyet visztek házatokba, de boldogok vagytok ha a másik férfi „egyét” beszennyezitek; — de nagy tudású fejtekek szeme nem képes látni a magatok gyalázatát; mert egyformán mér nálatok férfi a férfinek, ha nőért megy a kockajáték.

Törvényeket hoztok büszke törvényházaitokban, hiuk vagytok, hogy nálatok nem kecskebőrben hordják a folyóból a vizet, gögösen hirdetik, hogy nálatok mindenki kezébe veszi a betűs papírt és akik sohasem látták egymást, tanítják egymást. De elfelejtitek azt, hogy nem csak a gondolat, de a méreg is a betűs papírral terjed. Elfelejtitek, — ha nem terjed a betűkkel együtt a fehérkenyér, — a betű mérgezetek elveszik a fekete helyett a fehérét, — de helyette feketét sem adnak. Kívánom, hogy ne győződjetek meg szavaim igazságáról, — de én látom már a kinyújtott karokat, — amelyek nem kérní, — de elvenni fognak. — (Kommunizmus.)

Szeretnétek tudni, meddig tart a rabság? Nem soká. A test, — a lélek igája. Akik haza értek, utánatok indul az itt maradottak iganélküli lépte. Az én népem kései török meg az igát.

Elhagytuk a bölcs szőnyegtermét, mosolyogva, gondolkozva, hogy már mi, európaiak a jövendőlést szoktuk honorálni.

Mikor eltávozásunk előtt egy pár ezüst pénzt nyújtottunk felé, — nem fogadta el.

— Én csak abból adtam, — amivel bírok, nem fogyatkoz-tam meg általa, ti se fogyatkoztatok meg érte.

Kenéz Zoltán komondoraival

Azt az egyet végül beigérem, hogy az igazi alföldi pásztorb-fajták bemutatása céljából Karcagon vagy Turkevén ez évi szeptember havában rendezünk egy tanulságos kiállítást; erre meg-hívjuk a Debrecenben most alakult „Tiszántúli E. E.”-t és az „Orsz. Ebtenyésztő Egyesület” összes tagjait; igérní nehéz, meg-tartani könnyű, ha mindnyájunkat az eszme hevít: Megmenteni mindent, ami magyar! K. Z.

A régi Erdély vadászurairól s vadászataikról.

(Folytatás.)

Néhai Ujfalvi Sándor adatai nyomán írta: lovag Kerpely Béla.

III.

Görgény a báró Bornemisszák ősi fészke és uradalmi köz-pontja a fancsali havasok torkolatán fekszik. A helység feletti erdő, mező, patak már havasi jellegű, zordon, mindamellet a görgényi kastély jól rendezett kertje, izletes gyümölcsvalfajokkal s szép virágtáblákkal díszlik s csodálatos, a szőlő is szintoly tökéletesen beérik, mint melegebb éghajlat alatt; pedig a szőlő-csőznek itt már többet kell tartania a medvéktől, mint egyéb

Csak még annyit. Az Akk-Bura folyóparti fogolytelepről csak kevesen jutottunk haza Magyarországba. Többi magyar testvérünk Hal-Mezsid portyázó bandája kései alatt vértett el. A felkoncolt magyarok koponyái fehéren vállnak ki a zöld fű közül.

Itthon, a Tisza partján még esténkint kiki perdül egy-egy könnyű, de azok a fehér koponyák nem érzik meg. A honszerző ösök kései unokái azon a földön porladnak, ahonnét ősapáik nyugatra indultak. Ők hallgatnak, mi sem beszélünk, miért lás-son az édes anya sírt, amikor hinni tudja, hogy meghallja még hazatérő fia lépteinek dobbanását.

A magyar kálváriának sok stációja van, — az egyik ott, messze a turkesztáni homokon. De a mi kálváriánknak nem egy a megdicsőült keresztje, hanem sok százezer. Ugyan lesz-e? Jön-e ezért a sok-sok szenvedésért feltámadás? Lesz! Kell lenni. Ha a turkesztáni homokon fehérlő koponyákra gondolok, akkor röppen mély hittel az imádságom fel, — a nagy Akarathoz:

szőlőtolvajoktól érés idején. „A havasi sivatagság, itt e sarkon jön kapcsolatba a növényzet polgárisultságával”.

Ennek a történelmi nevezetességű görgényi várkastélynak a negyvenes években báró Bornemissza János volt az ura. Nem volt szenvedélyes vadász, de megelőző szívessége, vendégszerete s finom, férfias társalgási modora öszönként sok vadászurat, válogatott vendégkoszorút vonzott fel kastélyába. Ezekért a szép magyar sajátságaiért, aki egyszer megfordult ő nála, az bajosan maradt el a jövő őszön.

A Wesselényi-féle zsigói vadászatok után itt, Görgényben folytak le a legrendezettebb vadászatok és az egy nemes szarvas kivételével, itt volt a vad legnagyobb bővében. A szarvast bőven kárpótolta azonban a medve. Egyetlenegy kóbor gimzarvasra emlékeztek Görgényben, mely után több sohasem mutatkozott.

A vadászatok rendszeren október hó elején tartattak meg, amelyekre 20—25 vendég szokott volt megjelenni, cselédekkel, lovaikkal, kik mind igazi nagyúr házához illő módon láttattak el. Az ebédlő asztala szinte roskadozott Louis francia szakács választékos remek főztjeitől s a válogatott csemegéktől és még a legfinyasabb inyencnek sem maradt kívánni valója.

A napok igen változatos kedvtelések közt folytak le. Egyik napon nagyvadra, másikon szalonkára hajtottak. Egyszer megtörtént, hogy az apró nyíresen szalonkára hajtottak az urak és a gazból két izmos farkas tört ki. Nosza, volt is derekas puffogatás, de bizony a szalonkára való apró göbecs csak megkopogtatta a tömött bundát s a farkasok minden érvágás nélkül, vidáman folytatták útjukat.

Az erdők a helység közelében vannak, a bércek itt még nem meredek. A vadászatokat a páratlan tevékenységű Maczkásy Ferenc vezette, nagy megfontolással és érett tapasztalattal. Azonkívül lankadást nem ismerő, mindég derűs kedvével éberségre tudta deríteni az egész társaságot. „Most is örömmel gondolok vissza az erőteljes, tevékeny, vidám férfiura — írja Ujfalvi — mint életűnt korunk (1858.) merő ellentétére”.

Nyolcvan hajtó, harminc kopó és a boldogult Bornemissza Lipótról hátramaradt négy pecér, névszerint: Bembe, Krajcár, Rubin és Zsogó, már mind a négy koros, de pogányul erős hangú és győzős cigány, a terjedelmes, hosszú, erős hajtásokat, melyeket egybeült 300 hajtóval szoktak megverni, oly ügyesen csinálták a dolgokat, hogy a vad rendszerint fegyverre került. A vadászatok rendszeren 5—6 napig tartottak s az eredmény kb. 3—4 medve, ugyanannyi farkas, 10—12 őz, 14—16 róka, ugyanannyi nyúl és 40—50 szalonka volt.

Ujfalvi Sándor Görgényről mintegy 20 mérföldnyire lakott, de a nagy távolság dacára csak ritkán maradt el a görgényi hajtásokról. „Az 1847-ik év őszén — írja — minden lényeges ok nélkül, csak úgy rémlett, mintha most lennék itt utolsó vadászatom, Vacsora felett búsan emelém fel búcsú poharamat s hálás szavakkal köszöném meg a derék háziúrnak a páratlan szép vadászati időtöltéseket és szíves elfogadást. Búcsúmat nem tudám indokolni, de az azt követett év fájdalmasan igazolá, mert az évszázadok viharaival dacolt kastély oly romba dőlt, hogy ahol eddig akár 100 vendég kényelmesen megfér, egy vándornak sem volt hová lehajtani búfejét.”

Évek múltán, temérdek költséggel lakhatóvá tették a kastély egy kis részét. Minthogy évek hosszú során át csendes volt a kastély körül elterülő erdő a hangos kürtszótól, fegyvercsörgéstől, a vad felette mód elszaporodott, amire tanubizonyosság az 1855. év őszén megtartott első vadászat a szomorú idők után, mikor is 26, mondó huszonhat jól megtermett medvét lőttek ki a görgényi erdőből, pedig az elmúlt viharos idők a derék pecéreket mind elseprették, hajtó kevés volt, néhány szokatlan kopó, tapasztalatlan újoncvadászok és főleg hihetetlenül rossz szerkezetű fegyverek érték el ezt a kolosszális eredményt. Csodálatos, — jegyzi meg Ujfalvi — hogy a 26 medve közül egynek sem kerekedett kedve szembeszállni valakivel, mintha a gázszos napok alatt a vitéz vad is elvesztette volna bátorságát.

Mielőtt a görgényi vadászatoktól örökre búcsút venne Ujfalvi, a boldog visszaemlékezés egy szép vadászjelenet elmondására készíti, ami még a negyvenes években történt meg vele és a társaságban levő két angol vendéggel.

A Bria havason, lenn a havasi sebespatak balpartján voltak a vadász urak sűrűn felállítva. Szemközt velök, meredek falhoz hasonlítható magas oldal, melyen csak imitt-amott nyúlik fel egy-egy százados bükk, vulkányszerű hegyes kőszirtjein pedig semmi más növényzet, mint ördögboroda és keserű lapú teng. Ujfalvi balfelőli szomszédjai voltak az angolok, akik nem is annyira a vadászat kedvéért, hanem tanulmányozás szempontjából jártak Erdélyt, amolyan globe trotterek. Az egyik angol mintegy nyolc ölnyre állott Ujfalvitól, aki csodálkozva látta, angol barátjának fegyverét egy fához támasztotta és a legnagyobb flegmával annak kérgére egy angol mént metszegetett. A hajtók

larmája és vizshanja a túlsó árok fenekéről, a vadászoktól távol csak néha és alig volt hallható. Egyszerre, a szemközi bércek meredek élén, kívül a golyóköron, egy medvét pillant meg Ujfalvi, amint nyugodtan sétálgat. Int az angol szomszédnak, aki nagy szemeket mereszt, de azután fejét csóvál és félvállról int vissza, hogy nagyon távol van. A medve még kétszer sétált végig a hegy élén, mintha beakarná nekünk bizonyítani, hogy eszeágában sincsen a meredek lejtőn, a sziklaromok közt hozzánk a völgybe lesétálni.

Még néhányszor integetett az angliusnak, hogy hagyná más-korra szobrászművészetét, mert a komotizáló medve a közeledő hajtók által esetleg mégis felénk zavartatik s akkor majd késő lesz a kapkodás. De az figyelemre sem méltatva az intelmeket, a legnagyobb hidegvérrel tovább faricskált a fa kérgén, ezzel is dokumentálván azt, hogy voltaképp csak azért mészta meg a társasággal a meredek bérceket, hogy ne csak menaszteriában, vagy talján láncán táncoltatva, hanem saját lakhelyén láthassa a szabad, bátor medvét. Más, hevesvérű nemzet fia, az első megpillantásra azonnal arcához kapta volna fegyverét és feszült figyelemmel, nyugtalanul, a rendes vadászláz rohamaival közölt mohón leste volna az elválasztó percig a nagyvadat. Az anglius oda se hederített.

A hajtók balszárnyán Krajcár, tisztos cigánypecér érkezett legelőbb a medve által sétáhehlyül választott bérce ormára. A Krajcár otromba harsány hangját csakis a nádi bika éles bömböléséhez lehetett hasonlítani. Ahogy felért a tetőre, öblös kürtjét kezdte harsogtatni, de rögtön abba is hagyta, mert mint később elbeszélte, a megfeküdt medve a kürt bömbölő hangjára — mint amely hang tapasztalás szerint leginkább csiklandozza a medve fület, — egy vastag tőke alól, nagyon közel előtte, kiszökött. A pecér pedig füszeres káromkodások között kívánt neki jó utat.

A vadászok ebből a jelenetből mit sem láthattak, de a kürtszó megszakadását rögtön elérte, Ujfalvi fegyverét azonnal felkészíté. Kévéssel azután látja is a medvét, de most se feljők, hanem a meredek oldalon előre ügetni. Szomszédai négatják, hogy löjjön, mert nagyon messzehordó, vontocsövű fegyvere közismert volt. De a medve nagyon távol volt, azonkívül hatalmas szökésekkel haladt. Mégis a közkívánságra, bár meggyőződése ellenére, ráüzelt. A négylatos golyónak a medve orra előtt kellett elfütyörésznie, mert a lövésre irányt változtatott és már nem előre, hanem egyenesen fölfelé iramodott. Felvett iránya előtt azonban egy nagy kiugró kőszikla lévén, meghökölt és bambán széttekintett. A kedvező pillanatot felhasználta Ujfalvi, aki, jóllehet nagy távolságra volt a medve, jól célba vette és ráüzelt. A cikázó villámhoz hasonló gyorsasággal omlott lefelé kőszárlól kőszárla a hanyat bukott vad, miközben a sűrűn felállított szomszéd vadászok hevesen, de mind hibásan tüzeltek.

A sétáló kedvétől megfosztott medve a patakba hengeredett, hat lépésnyire Ujfalvitól és teste nagy súlyával a patak vizét messzire kilocsantotta és mint a béka, oly laposra terült el. Kínos fájdalmában egy érckemény kavicsot szétmorzsolta a foga közt, mert még élt, de helyéből mozdulni nem tudott. Emellett oly éles, keserves hangon harsogtatá bőgését, közben pedig oly csínján reszketteté hangját, mint temetésen a bekapacitált falusi kántor. A botrányos hangra a legkomolyabb vadászok is kénytelenek voltak magokat elnevetni, míg azután a kegyelemdőfést megkapta a kintlódó pára.

„Az egyik angol távoli jól irányzott lövésembe csaknem szerelmes lőn — írja Ujfalvi — s a változatos jelenet hidegvéréből jól kimozzgatván őt, többek közt azt állítá, hogy a több mázsánya nehéz medvének kőszárlól kőszirtre bukdosása közben minden csontja összetörtött.

— Téved ön! — felelém mosolyogva — mert még meg sincs potyolódva.

— Fogadjunk! — kiálta. — Húsz palack pezsgő!

— Áll! felelék — csak meg ne bánja ön.”

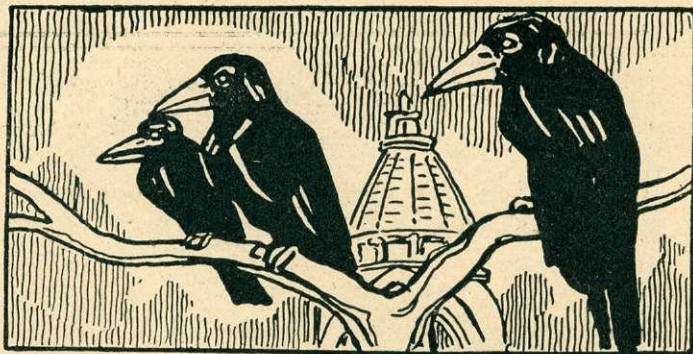
Másnap a két angol nem ment ki a vadásztársasággal; nekiesetek a medvének és bonctanilag apróra felbontották, megvizsgálván minden porcikáját s róla egy ívre terjedő sebészi láttelelet készítették, különösen kiemelve, hogy a medvén bármilyen ütést sem fedeztek fel.

„Előtte nem volt ez újság, — folytatja Ujfalvi, — mert tapasztalásból már rég tudom, hogy minden állat közt az egy medvét, bármily hosszú bukás, tömött bundája, vastag bőre és újnyi vastagságú ruganyos izmokkal behálózott teste megvédik a roncsolástól. Ezt tudva, lovagiatlanság lett volna a fogadást fel nem mondani, mire az angol kuriózitással jegyzé meg, hogy csakugyan biztosabb tudományt meríthetni a tapasztalás nagy iskolájában, mint tudományos könyvekből.”

Ez a „sebészi láttelelet” ott állott a görgényi kastély levéltárában a 48/49-iki idők rombolásáig, mely annyi becses ritkaság és fontos irománnyal együtt ezt is elhamvasztotta. (Folytatása következik.)

□□□□□ A kiadásért felelős: RAITSITS EMIL. □□□□□

MI·UJSÁG AZ·ÁLLAT· KERTBEN?

BUDAPEST FŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

Budapest, 1921.

VIII. évfolyam. 15—16. szám.

augusztus 1—15.

KIADJA: BUDAPEST FŐVÁROS
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE

Az állat- és növénykert igazgatóságának
közreműködésével szerkeszti:
RAITSITS EMIL

Megjelen mint az „A TERMÉSZET”
:o: :o: :o: melléklapja :o: :o: :o:

Állatkertünk és a napi sajtó.

A napi sajtó a mai válságos napokon akkor van a helyzet magaslatán, amidőn azt, ami még a miénk, féltve, szeretve becézi, kulturintézményeinket felkarolja, mint nemzeti dicsőségünk és jövőendő életrevalóságunk alapját.

Sajnos, a napi sajtó némelyike megfeledkezik hazafias kötelességéről és lecsépel minden tárgyilagos alap nélkül minden magyar intézményt. Az ilyen közlemények mögött rendszerint egy-egy lemaradt vagy kellően nem méltányolt tehetség, vagy helyesebben mondva akarnok áll, akinek érdeke, hogy egyik vagy másik kulturintézményünkről kedvezőtlen hírek terjedjenek el a köztudatban.

Hasonló a helyzet a minket közelebbről érintő kulturintézményünknel, az állatkertnél. Az oly sok sorscsapásnak kitett és súlyos válságokat és szenvedéseket átélt hazánk egyedüli állatkertje is kiállta a próbát, mert még most is, amikor a többi külföldi állatkertekben csak mutatóban van egy-egy állat, oly állománnyal rendelkezik, amelyért a külföldi állatkertek nálunk járt szakértői megirigyeltek. Állatkertünk helyzetéről azonban,

köszönet a megértő és igazán hazafias sajtónak, olvashatott a nagyközönség igazán tárgyilagos cikkeket, amelyekért nem mulaszthatunk el köszönetet mondani ez úton a „Budapesti Hírlap”, az „Uj Nemzedék”, a „Pesti Hírlap” és a „Nép” szerkesztőségének.

A súlyos anyagi gondokkal küzdő állatkertünknek ily hazafiasan gondolkodó pártfogókra van szükségük, hogy a nagyközönségünk figyelme erre a pártfogásra méltó intézményre terelődjék és ily módon állatkertünk látogatóinak száma gyarapodjék. Állatkertünk léte a nagyközönség kezébe van helyezve, látogassa minden magyar minél gyakrabban kulturintézményünket, ahol sok mindent láthat, de ne oly módon tekintse meg az állatkertet, hogy annak területét futólag megtekintve, csupán azt keresse, ami épen a körülmények folytán nem lehet az állatkert lakója, mert állatkertünk állománya oly változatos, hogy azt egy délutánon behatóan megtekinteni és az állatokat megfigyelni nem is lehet.

Pártolja a magyar sajtó és a közönség egyik büszkeségünket, az állatkertet továbbra is.

R. E.

HIREK

***

Széki csér. Igen érdekes a madárház keltetőgépében kikeltetett öt széki csér, amelyeket nagy gonddal az állatkert madárházának felügyelője nevelt fel. Egyébként a keltetőgépek igen jól működtek, mert tavasz óta 160 darab különféle faj és fajta szárnyas fióka hagyta el a gépet és benépesíti a madárházakat.

Fekete rigó. A madárház egyik társas röpdéjében a tavasszal fekete rigópár fészkelte, a kikelt fiókákat szépen felnevelték és most már anyányi madarakká nőttek fel a gondos szülők nevelése mellett.

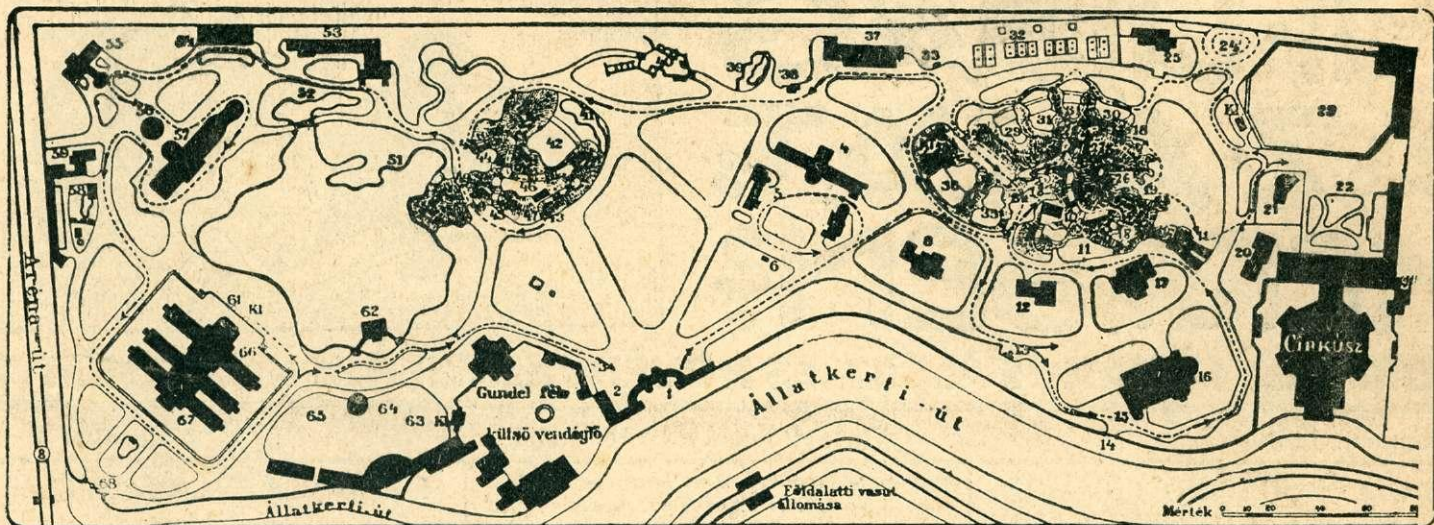
Bölömbika. Az állatkert állománya két bölömbikával bővült, amelyeket Katoszek mészáros ajándékozott, ezúton is hálás köszönet az ajándékozónak.

Őszi ebkiállítás, foxterrier derby és német juhászkutya szalagdíj. Az őszi ebkiállítást szeptember 18-án tartja meg a Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesülete (I., Horthy Miklós-út 56/a.), a kiállítók az előbbi címen szerezhetik be a nevezési ivateket. A debreceniebkiállítást elhalasztották, úgy hogy szeptember 25-én tartják meg.

Spaniel. Az állatkert pedigrees springer spaniel szukája után vetett kölykek rohamosan fejlődnek, úgy hogy rövidesen átvehetik a tulajdonosok kedvenceiket. Még egy-két darab kapható belőlük.

A kiadásért felelős: RAITSITS EMIL

A SZÉKESFŐVÁROSI ÁLLATKERT HELYSZINRAJZA

JELMAGYARÁZAT:

Az állatkertbe vezető villamosok számai: 8., 25., 33., 35.	F. J. földalatti villamos vasút. Omnibusz. A térképen látható számok az útmutató szövegére utalnak.	→ az útmutató leírásában követett utirány	Kl. = klozet.	1. Főkapu 2. Igazgatóság 3. Dohányárusítás 4. Majmok 5. Rágcsálók 6. Mókusház 7. Erszényesek 8. Szarvasok 9. Juhok 10. Tejcsermók 11. Antilopok 12. Bolyéyek	13. Cukorkaárusítás 14. Kapu 15. Néprajzi gyűjtemény 16. Vastagbőrűek 17. Zsirafok 18. Turista-út 19. Vendéglő 20. Tevéfélék 21. Disznófélék 22. Gyermekek játszóhelye 23. Sport-pálya	24. Lovagló- és kocsikázó-pálya 25. Zebraistálló 26. Mullonok 27. Zergék 28. Kecskék 29. Kőszáli bakok 30. Kis medvék 31. Nagy medvék 32. Kutyák 33. Süteményárusítás 34. Átjáró az oroszlánházon át	35. Tigrisbarlang 36. Oroszlánbarlang 37. Kis ragadozók 38. Hűsítő italok árusítása 39. Vidrató 40. Várrom 41. Fókátó 42. Jegesmedvék 43. Turista-út 44. Rozsomák 45. Nyestfélék	46. Rénszarvasok 47. Norvég ház 48. Jegesrókák 49. Alagút-átjáró 50. Bejárat a mozgófényképekhez 51. Úszómadarak 52. Gázlók, kacsák 53. Fácános 54. Sasok 55. Strucok 56. Kisebb tóparti madarak	57. Madarak háza 58. Dohányárusítás 59. Falusi gazdaság 60. Rovarok 61. Akvárium 62. Vendéglő 63. Terrárium 64. Zenepavillon 65. Kávéház 66. Terrasz kávéház 67. Pálmaház bejárata 68. Aréna-úti kapu
--	---	---	---------------	---	--	--	--	--	--

Simaszőrű foxterrier kölykek kaphatók: *Altenritter István*, X. ker., Korponay-u. 2. I. em. 10.

Xada Erica és Fountain Forester után drótszőrű foxterrierek kaphatók az állatkertben.

Spaniel kölykek kaphatók az állatkertben.

Nehány telivér vizslát elfogad betanításra *Ötvös Balázs*, Magyarszombathely, Feketevizpuszta, Veszprémm.

„Rókavár“ vadászfoxterrier telepen (*Bárdos, Kalocsa* eladó: 1 drb kan, 1 drb szuka kölyök (ap. Champ. Fountain forester, any. Rókavár, Fruska) 1 drb kan, 1 drb szuka kölyök (ap. Rókavár Pusy, any. Jaffa of Zugló); a kölykek 5 hónaposak. Eladó Rókavár *Ivanov* (ap. *Syiveszter Ervin*, any. Jaffa of Zugló); 1 éves törzskönyvezett kan, őszi derbyre be van nevezve, kotorekban dolgozik. Árak megegyezés szerint.

„Czobor“ német juhászeb kennel. Tulajdonos: *Klein Jákó*, Budapest, VII., Czobor-utca 13. Törzskönyvezett pedigrees kölykök kaphatók.

ALAPÍTTATOTT 1865-BEN

SKABA ÉS PLÖKL

FEGYVER-RAKTÁRA
BUDAPEST VI.,
VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 33.

Vadászfegyverek
Vadásztöltények
Vadászfelszerelések

Fegyverjavítások,
barnítások saját
műhelyünkben

MAGYAR EBTE NYÉSZTŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE

felkarolja az ebtenyésztő sport összes érdekeit, vezeti és kiadja a hazánkban egyedül álló

Magyar Ebtörzskönyvet és a Magyar Vadászeb-Törzskönyvet

Hivatalos lapja „A KUTYA”, Előfizetési díja évi 140 K, tagoknak 100 K, Belépési díj 20 K, tagsági díj 50 K.

Felvilágosítást nyújt: *ILOSVAI LAJOS KÁROLY* ügyvezető titkár, Budapest 112

SZOBA-AQUARIUMOKAT

díszhalakat, aquarium-kellékeket, vízi
:: :: növényeket szállít az :: ::

AMATŐRÖK FORGALMI SZÖVETKEZETE
Budapest, IV. ker., Magyar-utca 1. sz.

Megtekintés vételkényszer nélkül. Felvilágosítás és útbaigazítás díjtalanul. Rendszeresített hal- és növénygyűjtő kirándulások, amelyeken
:: :: érdeklődőket a vezető szívesen lát :: ::

Az aquarisztika a legszebb amatőr kedvtelések egyike
Tanít, szórakoztat és az otthon díszel!

VADÁSZOK! Fizessenek elő a

„NIMRÓD-VADÁSZLAP“-ra

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Egyetem-u. 4.
ELŐFIZETÉSI ÁRA FÉLÉVRE 50 KORONA